

IN MEMORIAM

MIRKO DRAŽEN GRMEK (1924–2000)

Mirko Dražen Grmek (Krapina, 9. I. 1924 – Pariz, 8. III. 2000), povjesničar biomedicinskih znanosti, istaknuti humanist svjetskog ugleda, erudit i poliglot. Nakon završene gimnazije u Zagrebu, u Torinu i Lucci pohađao je (1942/43) Politehničku akademiju. Priključuje se antifašističkom pokretu, kao časnik francuskog Pokreta otpora sudjeluje u borbama za oslobođenje. Vraća se u Zagreb, studira medicinu i diplomira 1951. Od 1952. do 1963. vodi Odjel za povijest medicine pri JAZU te postaje prvim ravnateljem tog Odjela, koji je prerastao u Institut za povijest prirodnih matematičkih i medicinskih znanosti. God. 1958. postiže doktorat medicinskih znanosti u Zagrebu, a 1971. doktorat iz filozofije na pariškoj Sorbonni. 1960–1963. profesor povijesti medicine na Medicinskom fakultetu u Zagrebu. 1963. godine seli u Pariz na poziv tamošnjeg Nacionalnog centra za znanstvena istraživanja. Sveučilišni je profesor (1973–1989) i voditelj studija povijesti biološko-medicinskih znanosti na Školi visokih studija (Sorbonna) (Ecole Pratique des Hautes Etudes). Počasni je doktor klasične filologije (Lausanne, 1987) i povijesti znanosti (Bologna, 1998). Djeluje i kao izvanredni ili gostujući profesor na brojnim europskim i američkim sveučilištima (Berkeley, Chicago, Los Angeles, Ženeva, Lausanne, Pisa, Rim). Počasni je profesor zagrebačkog Sveučilišta. Dopisni član HAZU (od 1996) i član niza stranih akademija; direktor više međunarodnih škola za povijest znanosti, direktor Međunarodne škole za povijest znanosti (Napulj, Ischia, Annecy, 1978–1998) i predsjednik Europskog centra za povijest medicine (1983–1987). Laureat je Francuske akademije znanosti (1966). Nastavnik u Interuniverzitetkom centru u Dubrovniku (1972–1987). Bio je sudionik mnogobrojnih znanstvenih skupova u Europi i svijetu, promicatelj i inicijator te suradnik značajnih znanstvenih projekata. Iznimne zasluge pripadaju M. D. Grmeku za hrvatsku i svjetsku medicinsku leksikografiju i enciklopedistiku. Bio je urednikom najznačajnijeg hrvatskog časopisa opće medicine, »Liječnički vjesnik« (1954–1958, Zagreb); urednik *Archives Internationales d'Historie des Sciences*, Paris, 1962–1972; priređivač urednik trosveščane »Povijesti zapadnjačke medicinske misli« (Storia del pensiero medico occidentale, I–III, Laterza–Bari, 1993–1997); urednik Medicinske enciklopedije u deset svezaka, Zagreb, 1957–1965, 1967–1970; urednik jedne *Encyclopédie internationale des sciences et de techniques* (10 sv.), Pariz,

1969–1993. te časopisa *History and Philosophy of Life Sciences* (od 1979). Autor je Hrvatske medicinske bibliografije. Dobitnik je visokih znanstvenih nagrada, društvenih priznanja i odličja: 1991. dobio je Sartonovu medalju, najveće priznanje za povijest znanosti; 1995. dobitnik je ordena Viteza francuske Legije časti; odlikovan je redom Danice hrvatske (1995) i spomen-plaketom »Luj Thaller« (1997). Dobitnik je državne godišnje nagrade za popularizaciju i promidžbu znanosti za područje biomedicinskih znanosti za 1999. g. (postumno dodijeljene, 2000).

M. D. Grmek se znanstvenim radom otpočeo baviti već za svojih studentskih dana. Njegova odluka o studiju medicine, kako sam piše, »bila je uvjetovana nejasno omeđenim i multidisciplinarnim stanjem u tom području znanja«, te nastavlja: »U našoj tradiciji, postoji ustaljena podjela na 'prirodne' ili 'teške' znanosti i na 'humanističke' znanosti: ne čini mi se da je ta podjela ukorijenjena u prirodi stvari, nego je zacijelo ukorijenjena u strukturi društva« (M. D. Grmek, *Život, bolesti i povijest, Teze i razmišljanja*, Zagreb, 2000, str. 40). I dalje, »izabrao sam medicinu nadasve zato što mi se činilo kako je ona među različitim mogućnostima studija najviše okrenuta antropološkoj strani. Nadao sam se da ću naučiti najviše što se može saznati o prirodi uopće i napose o čovjeku« (ib., str. 41). Sve do »preokreta« u njegovoj znanstvenoj karijeri, 1960. g., o kojemu govori i sam, razvijanjem interesa za dubljom i sintetičkom spoznajom čovjeka i prirode, za povezivanjem i prožimanjem prirodnih i humanističkih znanosti, biokemije, filozofije, povijesti, književnosti i kulturne, društvene i političke dimenzije, do kraja svoga života M. D. Grmek je postupno izgrađivao svoju osebnju znanstvenoistraživačku, nastavnu i javnu društvenu djelatnost te intelektualnu biografiju. Svojim iznimno bogatim opusom (autor je i koautor 55 knjiga na više svjetskih jezika i u nekoliko izdanja, te oko 350 znanstvenih radova u zbornicima, časopisima i serijskim monografijama, urednik 20 knjiga, 4 enciklopedije, nekoliko biografskih leksikona) potvrđivao je kako je »europski intelektualac kozmopolitske naobrazbe«, (ib., str. 39), uza sve to osjećajući svagda »povezanost sa svojom ispaćenom domovinom«, iako je živio daleko od nje. U širokom rasponu interesa M. D. Grmek u svojim djelima raspravlja o problemima epistemologije, antropologije, etike, povijesti, o metodološkim pitanjima znanosti i filozofije. Istraživanja M. D. Grmeka o Claudeu Bernardu, velikom fiziologu, nadalje o dopirnosu naših liječnika svjetskoj medicinskoj baštini (Santorio Santorio, Gjuro Baglivi, Federik Grisogono), brojne obrade istaknutih poznatih i onih manje poznatih ličnosti hrvatske i svjetske medicinske i kulturnopovijesne baštine, analize pojava i razdoblja, fenomena bolesti u osvjetljenje moderne civilizacije, povijesti side, sve do najnovijih rezultata moderne znanosti i treće biološke revolucije, svjedoče o vrijednosti i značenju iznimno velikog interdisciplinarnog opusa što je nama i budućim naraštajima sve do

kraja svog životnog i radnog vijeka željan novih spoznaja ostavio iza sebe ovaj, kako ga nazivaju, »ambasador svjetske znanosti«.

Navedimo tek neke od brojnih knjiga M. D. Grmeka: *Les maladies à l'aube de la civilisation occidentale*, Paris, 1983 (hrv. pr. *Bolesti u osvitu civilizacije, Istraživanja patološke stvarnosti u grčkom prethistorijskom, arhajskom i klasičnom dobu*, Zagreb, 1989); *La première révolution biologique*, Paris, 1990 (hrv. pr. *Povijest side: Počeci, širenje i uzroci jedne epidemijske bolesti naših dana*, Zagreb, 1991); *Le nettoyage ethnique*, Paris, 1993 (hrv. pr. *Etničko čišćenje*, Zagreb, 1993); *Il calderone di Medea: La sperimentazione sul vivente nell'Antichità*, Bari, Laterza, 1996; *Storia del pensiero medico occidentale*, Laterza, Bari, I. 1993, II. 1996, III. 1998; *Mistika riječi, Lirski ciklusi*, Zagreb – Italija – Švicarska – Francuska 1942–1945, Zagreb, 2000.; *La vita, le malattie, la storia*, Roma, 1998 (hrv. pr. *Život, bolesti i povijest*, Zagreb, 2000).

Doprinos Mirka Dražena Grmeka povijesti znanosti i filozofiji znanosti te istraživanju hrvatske filozofske baštine

Velikim dijelom svoje misli i djela Mirko Dražen Grmek je zadužio i hrvatsku filozofsku historiografiju. Malo je reći da je širokim svojim interesom i znatiželjom znanstvenika, zavidnom obrazovanošću i erudicijom koju je godinama stjecao osigurao sebi trajno mjesto na stranicama domaćih i svjetskih enciklopedija. Sam na jednome mjestu u svojoj knjizi »Prva biološka revolucija« (Zagreb, 1996) govori o svojoj »četrdesetogodišnjoj inkubaciji«. Bila su to fundamentalna istraživanja, interdisciplinarna povijest znanosti i s njom usko vezano, prožimano područje, filozofija znanosti.

U obzoru vlastite vizije znanosti i dijaloga između povijesti znanosti s jedne strane, i filozofije znanosti, s druge strane, analizira M. D. Grmek idejne i misaone tokove različitih duhovnopovijesnih razdoblja, pojave i fenomene, ličnosti hrvatske i europske kulturne i znanstvene baštine. Povjesničar znanosti radi uz pomoć filozofa znanosti. Proučavajući povijest filozofskih ideja i života u svjetlu općeg razvoja filozofije i znanosti, međuzavisnost hrvatskog i europskog filozofskog dijaloga, međusobnog protoka ideja, primanja i predavanja, utjecaja, srodnosti i njihov novum, M. D. Grmek svojim povijesno epistemološkim proučavanjima temelja europske znanosti i duhovnosti, činjenica i konkretnih rezultata, nastoji na *razumijevanju*, a onda i adekvatnom *tumačenju samog načina mišljenja*. Svakim dijelom velikog mozaika pojava M. D. Grmek nastoji pružiti odgovore na pitanja idejno-teorijske i sadržajne prirode: od onog *kako* i *zašto* jednog mišljenja, do značenja i uloge, doprinosa i vrijednosti pojedinog učenja ili rezultata te, najposlije, do tog u čemu se uistinu sastoji napredovanje, evolucija mišljenja i njihov *novum*, *mijena* mišljenja. Pri tom je bogatom iskustvu povjesničara znanosti i filo-

zofije, pažljivom analitičaru i umijeću sinteze, povijest ideja složenija i upitnija no što se to obično smatra, kao i narav odnosa znanosti i filozofije, filozofije i povijesti, filozofije i politike.

Put znanstvene spoznaje M. D. Grmek vidi kao »laboratorij epistemologije« u kojem ranije spoznaje bivaju integrirane u šire, novije. Znanstveno mišljenje tako za povjesničara i filozofa znanosti nije naprosto kontinuirani kumulativni proces razvoja ili niz permanentnih mijena, nego uključuje jednako tako supostojanje kako epistemoloških lomova tako i kontinuiteta. Nastojeći svagda izbjeći opasnosti metodoloških mitova i iluzija, a i opasnosti generaliziranja, s jedne, i uske specijalizacije, s druge strane, pozitivističke historijske konstrukcije, miješanje epistemoloških razina, cilj istraživanja kako ga kao povjesničar znanosti, ali i filozof znanosti, ujedno i povjesničar filozofije vidi Grmek, jest ukazati na originalnosti i posebnosti pojedinog mišljenja. Odnosi se tako jednako na ona najranija razdoblja – kad je riječ o hrvatskoj filozofiji, na razdoblje narodnih vladara – dalje na srednjovjekovno razdoblje, sve do humanizma i kasnijih razdoblja, »kroz mnoštvo povijesnih faseta« (M. D. Grmek), pružiti drugačije i različite poglede na iste sadržaje, razumjeti cjelinu empirijskih činjenica.

Kao povjesničar medicine i biologije u svojim epistemološkim proučavanjima i tezama, svojom metodom pristupa različitim razdobljima i ličnostima, koji svak na svoj način predstavljaju nedjeljivo jedinstvo, ukazuje on svoj središnji motiv i cilj, njihovu impostaciju u filozofski kontekst (primjer prirodne i eksperimentalne filozofije kao osnove medicinskih teorija), ali i u širi društveno-povijesni i kulturni kontekst. Tom dimenzijom svog teorijskog stajališta M. D. Grmek ostavio je značajan doprinos modernoj svjetskoj interdisciplinarnoj znanstvenoj refleksiji. Fenomen znanstvene spoznaje, njen karakter, bit i novum sagledan kroz vrlo složen odnos povijesti i filozofije znanosti, pitanje njihova utemeljenja i definiranja njihova predmeta i metoda, sadrži tako u Grmekovoj opciji moment *stvaralačkog*, kao jedne od temeljnih odrednica mišljenja, slike o čovjeku određenog duhovnopovijesnoga razdoblja. Povijest znanstvenih teorija valja gledati u njihovoj upravo povijesnoj dimenziji: povijest života, vremena, težnji, uvijek promjenjive strukture duha.

Ljudsku povijest promatra M. D. Grmek kao neprestano otpočinjanje, ali istodobno i kao stvaralačko nastavljanje, rehabilitiranje onih misli i ideja koje karakterizira nespokojstvo optimizma znanstvenog mišljenja. Ili, drugim riječima, oprimjeruje to autor svojim nastojanjem da biološko-medicinske ideje empirista i racionalista i mehanicističko shvaćanje života, razloži u njihovu misaonu okruženju, reakcijama i sukobima koje su ovi izazivali (skeptizam, misticizam, pragmatizam, pijetizam i sl.), ukazujući na njihovo značenje i utjecaj na povijesni razvoj znanosti; odnosi se to primjerice na teorije

druge polovice 19. st. (darvinizam, celularnu teoriju, eksperimentalnu medicinu, molekularnu biologiju 20. st.), kao i na razvoj europske civilizacije u cjelini.

Vrsnom znanstvenom akribijom slijedi M. D. Grmek veliku i bogatu povijest ideja europske znanosti i filozofije, rekonstruirajući najranije spoznaje o čovjeku, od predsokratovskih naturalista do razdoblja modernih znanstvenih teorija, molekularne biologije i genetike. Uzajamnost prožimanja znanosti, medicinskih i filozofskih spoznaja i ideja razmatra M. D. Grmek i analizira na širokom planu usporednica, srodnosti i utjecaja. Primjerice, uočava značenje Leibnizove monadologije i doktrine o prestabiliranoj harmoniji na naturaliste 18. stoljeća i na razvoj bioloških znanosti, molekularnu teoriju 19. stoljeća, nadalje značenje logičko-epistemološkog priručnika E. Mariotta, francuskog fizičara i niz drugih primjera. Primjeri iz medicinske teorije i prakse koji su u središtu Grmekova zanimanja i bavljenja zanimljivi su tako ne samo povjesničaru medicinske znanosti nego i povjesničaru filozofije i kulturne povijesti. Sličnosti i konvergentnosti ideja, perzistiranje najstarije tradicije (primjerice je to galenovska, hipokratska, aristotelovska) i njihova sudbina u novoj modernoj znanstvenoj slici svijeta, tek su neki od primjera koje M. D. Grmek pruža, oslanjajući se na svoja lingvistička proučavanja rijetko dostupnih tekstova, skrećući pozornost na niz značajnih, od povjesničara znanosti zanemarenih vidova problema ili ličnosti čije portrete slika u posve novim, nepoznatim vizurama i koji poprimaju monografske dimenzije u velikoj povijesti ideja zapadne civilizacije kojima je M. D. Grmek doslovce »opčinjen«, kako sam piše. Najoriginalnije jezgre upravo stoga postaju portreti iz hrvatske znanstvene i filozofijske povijesti: rad benediktinca ranoskolastičkog filozofa i teologa Gottschalka na dvoru hrvatskog vladara Trpimira, podaci o Hrvatima u kronici koju nalazimo u prijepisu židovskog liječnika i filozofa Hasdaia ibn Šapruta iz 10. stoljeća, vrijedni za povijest naše filozofske i znanstvene misli – momenti i činjenice koje su izmakle pozornosti hrvatskih povjesničara, kako s pravom ukazuje Grmek. Ne samo značenje rijetkih povijesnih izvora o Hrvatima za najranija razdoblja prije 10. stoljeća, kao u navedenom primjeru, nego i brojni drugi primjeri koje nam je ostavio ovaj znanstvenik i sâm filozof, kojima ispravlja pogreške povjesničara (npr. o G. B. Odierni, matematičaru i astronomu iz 17. stoljeća) na osnovi pomnih arhivskih istraživanja u inozemstvu (primjerice o zadarskom filozofu, liječniku i astrologu Federiku Grisogonu), ostaju svjedočanstvom bavljenja kako velikim monumentalnim opusima hrvatskih (R. J. Bošković) i europskih mislitelja i znanstvenika, nego i često onih manje poznatih koji su međutim ostavili znatan trag u zajedničkoj europskoj riznici duha.

U središtu Grmekova zanimanja filozofska je pozadina europske znanosti, utjecaj filozofskih ideja na razvoj medicinske teorije, ali i nesklad iz-

među filozofske spekulacije i medicinsko-liječničke prakse. U tom smislu važno je razumijevanje načela pojedinih doktrina (primjerice Galenove ideje ili Descartesov aristotelizam) čime se M. D. Grmek rukovodi u svojim proučavanjima kad raspravlja o kartezijskoj fiziologiji, kad obrazlaže Descartesove ideje o životu, kad tumači biokemijske teorije 18. stoljeća ili se pita o razlozima novog znanstvenog mentaliteta, kad prati putove razvoja mehanicističke koncepcije života od Descartesa do Darwina, upozoravajući na interpretacije pojedinog filozofskog učenja (neovitalizam s kraja 19. stoljeća, treća znanstvena revolucija 20. stoljeća).

Stoga se pokazuje nezačudno primjerno antihistorijska metoda koju koristi M. D. Grmek u svom proučavanju razvoja znanstvenih spoznaja (regresija) i njihovih vrijednosti (tumačenje događaja iz onog što mu slijedi, a ne prethodi). Tako otkriva u brojnim svojim radovima i studijama još neproučene i neistražene odnose, primjerice G. Galileja i Santorija Santorija, Kopranina, liječnika i filozofa 17. st., profesora medicine u Padovi, ukazujući i na tom slučaju na filozofsku spekulaciju kao značajnu komponentu medicine.

U tom obzoru ukazuje Grmek na značajni udio hrvatskih mislitelja i znanstvenika u bogatoj povijesti ideja. Konzultira pritom povijesne izvore i vrši fundamentalna arhivska istraživanja, ne smatrajući to dosadnim poslom, konzultira bogatu dokumentarnu građu, povjesničarski rad, dio mu je to »životnih radosti« (kako ističe u svom posljednjem intervjuu za života koji je dao »Globusu«, 4831, 10. III. 2000), ispitujući svagda dosadašnje rezultate, analizirajući, uspoređujući i verificirajući ideje i doktrine i sagledavajući ih u novome svjetlu. Uočava on pritom i ukazuje u svom bavljenju prošlošću na konvergentnosti ideja, ne propuštajući utvrditi njihovu izvornost ili dug naslijeđu, primjerice prateći sudbinu aristotelizma u novovjekovnoj znanstvenoj slici svijeta. Postavljajući sebi takav zadatak, rekonstruira on dinamičnu povijesnu sliku znanstvenog mišljenja o čovjeku, prirodi i svijetu. Okrenut uvijek novom, zapitan i zabrinut za položaj čovjeka, s obzirom na napredovanje znanstvenih spoznaja, gledajući u njima potvrdu rezultata stvaralačkog mišljenja, za koje se, valja istaći, cijelog svog života i plodnog rada teorijski, ali i praktički zalagao.

Problemi jednom formulirani žive i dalje, kao putovi znanstvene istine, ne linearno kontinuirane, već kao okosnice razvoja samog. Bavljenje filozofijom i velikanima duha za filozofa znanosti u okrugu je epistemologije, *filozof znanosti* traži osnove, okvir znanstvene djelatnosti, reflektirajući o fenomenu stjecanja znanstvenih spoznaja, njihova nastanka, razvoja, strukture i modaliteta, o činjenicama samim. *Povjesničar znanosti* nastoji prikazati i pojasniti zbilju znanstvenih istraživanja u prošlosti i idući tragovima događaja i činjenica rekonstruirati samu prošlost, protumačiti je i donijeti njenu primjerenu prosudbu.

Filozofsku spekulaciju M. D. Grmek učitava u pojedinu disciplinu znanosti, razmišljajući o činjenicama, o razlozima koji zbuñuju, o neriješenim pitanjima, temeljima i »pukotinama« ideja, koji svi nalažu oprez u zaključivanju kako je s istinom znanosti, kako stoji sa spoznajom. Tim se pitanjima bavi filozof znanosti, svjestan kako je duhu nemoguće propisati granice, kako su sve znanosti naposljetku mudrost ljudska, svjestan opasnosti i zamki gotovih i olakih, brzih sudova, dominantne doktrine, svake gotove sheme i paradigme, prepreke napredovanju spoznaje M. D. Grmek je bio stoga zaokupljen mogućnošću susreta dvije znanstvene discipline, znanosti i filozofije, povjesničara znanosti i filozofa znanosti, njihovom vezom, razlikama, ali i nužnim jedinstvom.¹ Povjesničar znanosti u tom susretu prima od povjesničara filozofije.

Nalazeći u blistavim razdobljima prošlosti temelje moderne znanosti, u filozofskim doktrinama humus modernih teorija, baveći se utjecajima, mijenama i revolucioniranjem misli, znanstvena i filozofska prošlost u Grmekovim kritičkim tumačenjima i prosudbama profilira se kao sastavnica, ferment i formant moderne refleksije. Primjerice, ukazuje on na to kako nije bez značenja istraživanje odnosa filozofije i znanosti (Leibniz i psihoanaliza, Leibnizov filozofski utjecaj na prirodnu znanost 18. stoljeća i celularnu teoriju 19. stoljeća, embriologiju i sl.). Odnosi se to ne samo na francusku, talijansku, englesku baštinu mišljenja, nego i na domaću, hrvatsku, srednjeg vijeka i novovjekovlja, na filozofska imena Dubrovčana, Istrana, već spomenute ličnosti, F. Grisogona, R. J. Boškovića, G. Gazulija, dubrovačkog dominikanca i astronoma Santorija, komentatora Avicene Baglivija (kojeg cijeni Leibniz), Dubrovčanina, profesora u Rimu, čijom se biološkom filozofijom bavi Grmek, Stjepana Gradića, Fausta Vrančića, Marina Getaldića, Ante Nimire i dr., na kemičare i alkemičare razdoblja renesanse (Ivan Bratti). Tome u prilog valja istaknuti i autorove prikaze povijesti razvoja prirodnih znanosti u Hrvata (»Rukovet starih medicinskih, matematičko-fizičkih, astronomskih, kemijskih i proučavanja prirodoslovnih rukopisa sačuvanih u Hrvatskoj i Sloveniji«), značajnima kako za povijest egzaktnih znanosti tako i za hrvatsku kulturu i duhovnu povijest. Odnosi se to također na iscrpna istraživanja odnosa i veza hrvatskih i stranih, posebice talijanskih znanstvenih središta već u razdoblju od 13. do 15. stoljeća (»Hrvati i sveučilište u Padovi«), pa nadalje.

Povijesno-filozofski kontekst znanosti kao pretpostavka njihova razumijevanja te povijesna metoda kojom M. D. Grmek elaborira činjenice i događaje kao znanstvenik i mislitelj, jesu elementi jednog zajedničkog dijaloga,

¹ »Définition du domaine propre de l'histoire des sciences et considérations sur ses rapports avec la philosophie des sciences.«

dijaloga povjesničara znanosti i filozofa znanosti ujedno te povjesničara filozofije. U temelju je takvog dijaloga nastojanje pokazati lice znanosti kao ogledala ljudske mudrosti, utjecaja filozofijskog mišljenja na znanstveno mišljenje. Odnosi se to na svekoliku povijest zapada, od grčko-rimskog razdoblja, skolastike, pa do novovjekovnog mišljenja 16. stoljeća, znanstvenih sustava 19. stoljeća, redefiniranja temeljnih filozofskih i znanstvenih pojmova (materija, energija, duh, živo i neživo, priroda, život, smisao i svrha života), na fenomen znanstvene svijesti i znanstvenika suvremenog svijeta (postanak čovjeka, biološki usud, genetički inženjering, teorija informacija, kibernetika, itd.). U svojim promišljanjima o trećoj znanstvenoj revoluciji i novom revolucionarnom shvaćanju svrhovitosti životnih pojava M. D. Grmek preispituje *filozofijske temelje nove znanosti* koje nalazi u staroklasičnom, grčkom filozofskom naslijeđu (Aristotel), zaključujući kako nije riječ o povratku na staro, nego o potvrdi povijesnog pravila da je napredak kretanje u obliku spirale. Time se ujedno zaokružuje nit vodilja misaonog i životnog vijeka M. D. Grmeka, njegovo razumijevanje filozofije i znanosti, a time i proučavanja hrvatske znanstvene i filozofske prošlosti. To je, kako će sam reći, »bila za mene dragocjena škola, ali ujedno, tema koja me sputavala i nije dopuštala izvorni pristup osnovnim problemima epistemologije i povijesti znanstvene misli...« (intervju u »Globusu«).

Ustrajući na svom putu na kojem je postao inspirator novih smjerova u povijesti znanosti, od presudnog je značenja primjena njegove metode – povezivanja prošlosti sa suvremenim problemima ili, riječima samog M. D. Grmeka, »most između *prirodnih* i *humanističkih* znanosti, između *knjiških* i *realnih životnih vrijednosti*« (podc. Lj. Sch.) – drugim riječima, razumijevanje uloge i značenja filozofije uopće, njene naravi, biti i statusa. Okrenutost prošlosti, ali ne kao bijeg od suvremene stvarnosti, ne kao zatvaranje u usku specijalnost, kako je to sam običavao reći u razgovoru, ali i u svojim djelima to posvjedočivao: »Divimo se korijenima, jer poznajemo plodove.« Samo sadašnjost, naime, osvijetljena znanjem prošlosti ima šansu biti stvaralačkom, integrirana u šire spoznaje, a povijesna istraživanja mogu dati empirijske podloge filozofskim razmatranjima o znanosti. Kako sam ostavi zapis: »zanimanje za prošlost nije bilo puka zabava, igra duha i otmjena intelektualna razbibriga, nego se .... radilo o ozbiljnom i za našu daljnju sudbinu *presudnom traganju za smislom sadašnjice* (podc. Lj. Sch.), o dubljem razumijevanju zbivanja i racionalnom određivanju smjernica budućnosti« (intervju u »Globusu«).

Upoznavanja s prošlošću, kao orijentaciji života, čemu je M. D. Grmek posvetio svoj životni vijek, kao pisac, istraživač, znanstvenik, nastavnik, ostaje stoga porukom velikog mislitelja, znanstvenika, ali i čovjeka, onima kojima je bavljenje hrvatskom filozofskom baštinom i cjelokupnom svjetskom filozof-

skom mišlju temeljni izbor. Toj njegovoj poruci, sačuvanoj u brojnim knjigama, predavanjima i govorima, intervjuima, ali i raspravama i studijama u časopisima i periodici, leksikonskim i enciklopedijskim člancima, pridružuje se i suradnja M. D. Grmeka u časopisu »Prilozi za istraživanje hrvatske filozofske baštine« kao autora (»Prilozi« 21–22, 1985, 39–40, 1994) i kao člana Savjeta časopisa (»Prilozi« 35–36, 1992, 49–50, 1999). Zadaci koje je za svog života postavio sebi ugledni hrvatski i francuski, ali i svjetski znanstvenik i mislitelj, ostaju zadatkom koji čeka i sve one čijim će se rezultatima i dosezima zasigurno usmjeravati u svojim bavljenjima, posebice proučavatelji hrvatske filozofske baštine.

Napredovanje svijesti o tomu što imademo u domaćoj filozofskoj baštini mišljenja moguće je tek zahvaljujući istraživanju te baštine, koje uistinu jest osvajanje vlastite prošlosti, otkrivanje njena značenja i udjela u europskoj povijesti ideja, osvajanje prošlosti koje nadilazi ono vremenito. Poimanje baštine ne kao rijetka izložbena ulomka u muzeju prošlosti, nego žive vrijednosti baštine za iduća stoljeća, temeljna je misao sadržana u bogatom opusu M. D. Grmeka, koji u davnim odgovorima neumorno iščitava nova pitanja, razumijevajući samu povijest filozofije na taj način, zaključiti je, kao *povijest pitanja*.

Na tom tragu odvijao se život i djelo Mirka Dražena Grmeka, vrsnog suradnika i savjetnika i ovog časopisa, čovjeka velikoga znanja, duboka duha i emocija, ozbiljnosti i vedrine, pomna kritika i uzorna analitičara, zabrinuta i punog energije i za pitanja vlastita vremena, filozofska, etička, znanstvena, društvena i politička, čiji je život bio velika, neiscrpnja ljubav, pokretačka duhovna snaga, žar i ljepota riječi – misli koja se širi tisućama stranica koje je ispisao i koje je nesebično svima darivao, onima koji su ga osobno poznavali, ali i onima koji su njegovi čitatelji, učenici i sljedbenici.

U ime uredništva i savjeta časopisa »Prilozi za istraživanje hrvatske filozofske baštine« ovime se odužujemo uspomeni na lik i misao Mirka Dražena Grmeka.

Ljerka Schiffler